

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: החתול והעכבר

מפרש רש"י "דיסקייא - שתי מילות מורכבות: שני שקים, אמתחת של עור".

המשנה במסכת בבא בתרא (קע:) מביאה מחלוקת לענין אדם שפרע חלק מהחוב שלו, אם כותבים שובר על פרעון החוב או לא, שלטענת רבי יהודה לא כותבים שובר בגלל "נמצא זה צריך להיות שומר שובר מן העכברים". כמו כן הגמרא בגיטין (יט:) אומרת, שהאורם לאשתו "הרי זה גיטך" וזרק לה זאת בין החביות ולאחר מכן אין מוצאים את הגט, חוששים שמא אכן הוא כתב לה גט וזרק לה אותו, ומה שאין מוצאים את הגט משום "אימור עכברים שקלוח". כמו כן, בביצה (לו:) אנו לומדים על עכבר שחדר ל"קופסת" הבשמים של רב אשי: תא שמע: דהוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי, אמר להו רב אשי: נקטה בצוציתתה ואפקוה.

מהסיבה הזאת היו צריכים לתלות את המזון במקום מאוד גבוה, להינצל מהעכברים. כפי שמשמע מהאיסור לתלות ביום טוב בשר על גבי מאזניים, באופן הדומה לשקילה, כדברי הגמרא (ביצה כח:): "אפילו לשמרו מן העכברים". מפרש רש"י: "אפילו לשמרו מן העכברים - אין נותנין אותו במאזנים התלוין ביתד גבוה".

לכן אנו מוצאים שמשמשים בעכבר כמשל של הגנב, כדברי הגמרא בגיטין (מה:) אמר ליה: לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. א"ל: אי לאו עכברא, חורא מנא ליה?

נמצא אפוא, שהעכבר 'מרבה להזיק' באופן עצום ביותר, הן מצד שכשהוא מוצא מקום להזיק, הוא גורר את חבריו אחריו, והן מצד שהוא מזיק גם כשאינן זה לתועלתו ולהנאתו.

וכנגד אותו מזיק, הקדים בורא עולם תרופה למכה וברא את החתול שישמור עלינו מן העכבר.

וצריך להבין מדוע נבחר החתול להציל מן העכבר?

במדרש בראשית רבתי תחילת פרשת נח, מבאר מדוע נקרא נח "איש צדיק", שבתחילה היו החתול והעכבר בביתו של אדם הראשון שותפין זה עם זה, ולא היתה שנאה ביניהם כלל. ביום מן הימים נכנס קנאה ותחרות בלב העכבר על החתול והלך לאדם הראשון ואמר לו: "אדוני תן לי רשות להרוג את החתול כיון שהוא גנב וקוביוסטוס".

אמר לו אדם הראשון: "הואיל וספרת עליו לשון הרע, תהיה לו למאכל". מיד קפץ החתול על העכבר ואכלו. כיון שראו בניו של העכבר כך ברחו לנקיקי הסלעים ולחורי עפר, ומזה הטעם העכברים יושבים במחילות עפר עד היום הזה.

מצינו שהעכברים נקראים "רשעים" בגלל שתי תכונות רעות שיש להם, האחת, מובא בתוספות (בבא מציעא מ. ד"ה וכו') וז"ל: וטעמייהו דרבנן מפרש בירושלמי, הני עכברי רשיעי נינהו, כד חמיין עיבור לא מסתיימהו דאכלי אלא קריין לחבריהון דאכלי עמהון. ע"כ. והיינו, שהעכבר משחית אינו משחית לבדו אלא קורא גם לחבריו לאכול עמו, וממילא הנזק הוא גדול יותר.

[וכבר העירו, שהגמרא בחולין (סג.) אומרת: למה נקרא שמה חסידה? שעושה חסידות עם חברותיה. והיינו, ה"חסידה" נקראת על שם החסד שהיא עושה, ואילו העכבר נקרא רשע, על אותה תכונה, שגם הוא כשמוצא מזון קורא לחבריו שיבואו לאכול יחד אתו. אלא, החסידה מוצאת מזון מן ההפקר ומחלקת לחברותיה, וזהו שבח עבודה ביחס לבעלי חיים אחרים שמתעלמים אפילו מחבריהם. אולם העכבר, שמתגורר בבית, הלא הוא גונב מזון מבעל הבית ואוכל, ואם גם קורא לחבריו לאכול וליהנות ממה שאינו שלו – רשע הוא! וזה לימוד מוסר השכל, שחסד יש לעשות על חשבון עצמנו, אבל לא להעמיס על אחרים ולבצע חסדים על חשבונם].

תכונה רעה נוספת שקיימת בעכבר ועל כך הוא נקרא "רשע" בגלל שהוא מכרסם כל דבר, כפי שמובא בגמרא בהוריות (ג.) שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: מפני מה הכל מושלים בעכברים (כלומר, מפני מה נתנה מפלה יתירה לעכברים שנרדפין תדיר תדיר, רש"י?) מפני שסורן רע [שיצר לבם רע הוא יותר מדאי, סורו שר שלהם כדאמר (ב"מ דף נט:) בגר שסורו רע דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא, רש"י], מאי היא? רבא אמר: אפילו גלימי גייצי (דלאו מאכל ולית בהו הנאה אפילו הכי נושכין אותו). רב פפא אמר: אפילו שופתא מרא גייצי (יתד של מרא דעץ הוא גייץ).

[ולכן הגמרא בסנהדרין (כט:), מכנה עשיר שלא נהנה מממונו "עכברא דשכיב אדינר", היינו העכבר הוא סמל שלא נהנה ממה שיש לו].

דוגמא לדבר, הגמרא בברכות (נג.) מביאה: בראשונה היו מניחין תפילין בחורין הסמוכין לבית הכסא, ובאין עכברים ונוטלין אותן. התקינו שיהו מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים וכו'. הן הבתים והן פרשיות התפילין עשויים עור וגם אם איננו מזון מועדף על העכברים הם עלולים לאכלו. בפסחים (ג.) מסופר על עכברים שנקבו שק עור: "מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקא, ונקבוה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא וכו'".

חודש אלול

כתב רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו מועד לכל חי (סימן י"א): מה שכתב בספר הישר דיעסוק בתורה בשני ובחמישי יותר משאר ימים, מפני שהם ימי תשובה ממש, בסוד "והוא רחום" הנאמר בשני וחמישי יעו"ש. הנה בחודש הזה יזהר ביותר כפליים לתושיה, דומן נקט דבר בעיתו. ע"כ.

והחתם סופר בתשובה מיום א' דר"ח אלול מסיים בזה"ל: והני יומי דכלה נינהו, דמהדרנא לכולא תלמודא דגריסנא בהאי שתא, כי כן דרכנו. ע"כ. וכתב בנו הכתבג סופר במנהגי החתם סופר, כי בכל שנה מר"ח אלול עד אחר יוה"כ חזר החתם סופר על כל ששה סדרי משנה עם פירוש עץ חיים למהר"י חאגיז ז"ל, וחזר על כוליה תלמודא דש"ס, בבלי וירושלמי ספרא וספרי ותוספתא בדרך קצרה בעיונו הוך והנמרץ.

ומובא בקובץ אמרי שפר שהגרא"י ברגמן שליט"א סיפר: זכורני כד הוינא טליא תפס אותי פעם מו"ז מרן הגרא"מ שך זצ"ל בזרועי ואמר לי בזה"ל: אברהם ישעיה, כמה ימים ליוה"כ? ענית לו ארבעים יום וארבעים לילה. והשיב לי בחיוך: התחל בלימוד במסכת יומא וסיימנה ליוה"כ הבעל"ט ותרגיש טעם חדש ביום הכיפורים זה.

בספר אור יחזקאל (עמ' שכ"ג) מופיעה עדותו של המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שהסבא מקלם היה לומד בימי אלול שבע שעות בהתמדה רצופה בלי הפסק.

ובספר קדוש אלול מובא, שאצל הגאון הרוגוצ'ובר ראו התמדה מיוחדת בימי חודש אלול וכששאלוהו על כך הסביר, עיקר מגמתנו בימים אלו להתפלל ולבקש מהשי"ת על כל כלל ישראל, אמנם כשאנו לומדים אנו זוכים שהקב"ה מדבר איתנו, ובימים חשובים אלו, שהם כל כך גורליים מי אינו חפץ שהקב"ה ידבר עמו.

לשמיעת שיעורים בענייני פרשת שבוע וחודש אלול

0772618021

להשגת ספרי נחלת שדה

0504145482

סיפור זה היה ראשית מלחמת החתול והעכבר. 1656 שנה לאחר מכן, מלאה הארץ זנות וחמס, ופקד הקב"ה על נח הצדיק לבנות תיבה ולהכניס בה את כל בעלי החיים, גם מקומם של החתול והעכבר לא נפקד, ומצאו עצמם תחת קורת גג אחת למשך שנה תמימה.

באחד הימים עבר העכבר בסמוך לחתול ולחתולה, אמר החתול לנקבתו: כשהייתי תינוק הביא לי אבי ממשפחתו של זה, והוא ערב למאכל, עתה ארדוף אחריו ואשיגו ואוכל אותו. כיון ששמע העכבר כן, החל לברוח, נעשה לו נס ונזדמן לו חור, והתחבא שם, אך החתול הכניס את פיו המחודד לתוך החור ונשכו העכבר, הכניס החתול ידו לתוך החור, וקרע בצפרו המחודד את שפת העכבר התחתונה כחצי זרת (ועד היום ניתן לראות ששפתו התחתונה של העכבר קרועה).

לאחר שהלך החתול משם, המתין העכבר זמן קצר, ולאחר מכן יצא מחורו והלך לנח, וביקש הימנו: "כיון שאתה איש צדיק, עשה לי לצדקה ותפור לי מה שקרע לי החתול בשפתי התחתונה". אמר לו נח לעכבר: לך אל החתול והבא לי את נימת שערך כדי שאתפור לך את השפה. הלך העכבר אל החתול ומצאו כשהוא ישן, ותפס שיערה אחת משפמו וחזר לנח, ותפר לו את שפתו התחתונה. ולכך נקרא נח "איש צדיק". עכת"ד המדרש.

מאז מצוי אצל כל עכבר שיערה אחת משפמו של החתול. ובכל חתול מצויה תחושת נקמה בעכבר הסורר שהעז לגנוב לו שיערה אחת. ומלחמתם זה עם זה הוא מלחמה תמידית עד היום זה, כשבדרך כלל יד החתול על העליונה והכל מסיבה אחת בלבד: הואיל וספרת עליו לשון הרע, תהיה לו למאכל.

מתבאר אם כן שהעכבר בראשית הבריאה נכשל בעוון לשון הרע, לכן ממשיכים הם עם טבע רע זה, ושמוצאים משהו הרי הם קוראים לחבריהם שיבואו גם כן, וגדומה הוא לדברי הגמרא בערכין (טז רע"א) שהמפרסם את המארח שלו יש בזה משום לשון הרע, שגורם בזה שיבואו אנשים נוספים לביתו. נמצא כי העכברים ממשיכים בזה את העבירה של לשון הרע שהחלה בראשית הבריאה.

כמו כן באותה דרך יש לפרש מדוע העכברים מכרסמים כל דבר, זהו גם מהטעם של לשון הרע, כי כותב הש"ך (ח"מ סימן רצ"א סק"ט) שהסיבה שהעכברים מכרסמים כל דבר, משום שכל הזמן הם מרגישים רגש של צימאון. ויש לומר, שעונש הוא על כך שדיברו לשון הרע על החתול, לכן נענשו בפייהם שמרגישים רגש של צימאון תמיד.

כמו כן נבחר החתוך להציל מהנחשים, ולכן הוטבע בו כח מיוחד שארס הנחש לא יוכל להזיקו כמו שמצינו בגמרא בשבת (קכח:), שמים מגולין ראויים לחתול. וכאשר הוא לוכדו, הנחש נושכו כמה פעמים ואינו מזיקו. ויש לפרש, על פי דברי הגמרא בעירובין (ק:) אמר רבי יוחנן: אי למלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול.

רבי יוחנן לא פירש מהי צניעות החתול אך את פשר הדברים אנו מוצאים בדברי הראשונים. הר"ח פירש: "... למדנו צניעות מחתול שאינו בועל אלא במקום סתר". כך מפרש גם הרש"ש ומפרט: "... ולי היה נראה לפרש שהוא צנוע בתשמיש עד שאומרים עליו כי הנקבות מתעברות בלא חיבור זכר כמובא בספר שערי שמים מאמר ד'. אחר זה ראיתי בערוך ערך צנע הא' שפירש כן בפירוש הא". רש"י פירש באופן שונה ולדעתו הצניעות היא בהטלת גלליו: "צניעות מחתול - שאינו מטיל רעי בפני אדם, ומכסה צואתו". כך אנו מוצאים גם במאירי: "למדנו צניעות מחתול ר"ל שמכסה את צואתו". בערוך (ערך "צנע") מובאים שני הפירושים: "... שבוועל בצנעה. פירוש אחר שמכסה צואתו".

ומאידך הנחש הכשיל את חוה משום שנתאוה לה, כדברי רש"י (בראשית פרק ג פסוק א) "ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה". נמצא כי הנחש פרוץ הוא. לכן נבחר החתול שהוא צנוע בטבעו להציל מהנחש הפרוץ בטבעו.